

Зарубіжні авторські зібрання

Франц

Подорожні
щоденники.
Вісім зошитів

Харків
«ФОЛІО»
2020

ПОДОРОЖ
ДО ФРІДЛЯНДА І РАЙХЕНБЕРГА

Січень-лютий 1911 р.

Довелося писати цілісіньку ніч, стільки всього зі мною сталося, але тільки погане. Яку ж владу це дістало наді мною, хоч досі я, наскільки пам'ятаю, зробивши один поворот, один легенький поворот, який уже сам собою робив мене щасливим, міг усього уникнути!

Спершу райхенберзький єврей у купе привернув до себе увагу короткими вигуками з приводу швидких поїздів, які, що характерно, швидкі тільки за вартістю квитків. Тим часом худючий подорожанин — таких називають вітрогонами — покvapно жує шинку, хліб і дві ковбаски, шкірки з яких зішкрібає ножом, а тоді всі рештки й папір запиhaє за трубу опалення під лавкою. У цій непотрібній, але такій симпатичній мені духоті й хапанині він, поки їв, перечитав дві повернені в мій бік вечірні газети. Відстовбурчені вуха. Лише трохи широкуватий ніс. Масними руками проводить по голові й обличчю, не забруднивши їх, чого мені теж не можна робити.

Напроти мене сидить тонкоголосий, глухуватий вусатий чоловік з еспаньйолкою і спочатку нишком, не виказуючи себе, іронічно посміюється над райхенберзьким євреєм, і я, по-змовницькому перезираючись із ним, хоч і досить не-

охоче, але все ж таки з якогось незбагненого респекту беру в цьому участь. Згодом з'ясовується, що чоловік, котрий, по-жовуючи, читає газету за понеділок, на одній зі станцій купляє вино й попиває його, як це маю звичку робити і я, невеличкими ковтками, — цілковита нікчема.

Потім іще червонощокий хлопець, який весь час читає «Цікаву газету» — він рішуче розтинає її рубом долоні, але кінець кінцем із дивовижною, як на мене, ретельністю незаклопотаної людини згортає, немовби єдвабну хустку, раз у раз перегинаючи, притискаючи внутрішні краї, розгладжуючи зовнішні й приплескуючи поверхню, щоб нарешті запахти її, хоч яка вона груба, до нагрудної кишені. Отже, він читатиме її ще й удома. Вже й не знаю, де він зійшов.

Готель у Фрідлянді. Просторий вестибюль. Пригадую Христоса на хресті, якого там, можливо, зовсім і не було. — Ватерклозета нема, знизу мете завірюха. Якийсь час я був єдиним пожитцем. Більшість весіль з усієї округи гуляють у готелі. Дуже невиразно пригадую вигляд однієї зали вранці після весілля. У вестибюлі, в коридорі — скрізь було дуже холодно. Я жив у кімнаті над під'їздом; спершу я звернув увагу на холод, а вже потім завважив причину. Перед моїм номером була така собі ніби бічна кімната вестибюля; на столі там стояли у вазах два букети квітів, забуті від останнього весілля. Вікна замикалися не на клямку, а на гачки вгорі й унизу. Тепер я пригадую, що одного разу чув музику, але не довго. У вітальні рояля не було, можливо, він стояв у тій весільній кімнаті. Причиняючи вікно, на другому боці базару я щоразу бачив гастрономічну крамницю. Топили великими полінками. Покоївка з великими губами; одного разу, попри холод, прийшла з відкритою шиєю й викотом на грудях; то

неприступна, то на диво причеплива, я до неї ставився завжди з повагою і водночас збентежено, як здебільшого до всіх привітних людей. Якось я попросив її вкрутити мені яскравішу електричну лампочку, щоб працювати пополудні й увечері, і коли вона прийшла топити й побачила, як я працюю, то була дуже рада. Атож, при тому світлі, що було, працювати не можна, сказала вона. «При цьому теж не можна», — промовив я після кількох захоплених вигуків, які в мене, на жаль, злітають з язика щоразу, коли я збентежений. Мені не спало на думку сказати нічого іншого, як висловити вже завчену напам'ять думку про електричне освітлення, яке надто яскраве й надто тьмяне водночас. Вона мовчки топила собі далі. Аж коли я сказав: «А втім, колишню лампочку я просто вмикав на повну потужність», вона коротко засміялася — ми були тієї самої думки.

Зате я вмю ось що: я завше ставився до неї, як до фройляйн, і вона відповідно поводитись; одного разу я повернувся до готелю не о такій порі, як завжди, й побачив, що вона мие підлогу в холодному вестибюлі. І мені було зовсім не важко, не примушуючи її засоромитись, привітатися й попросити затопити в кімнаті.

На зворотному шляху з Распенау до Фрідлянда поруч зі мною цей заціпенілий, схожий на покійника чоловік, у якого вуса звисають над роззявленим ротом; коли я спитав у нього про якусь станцію, він привітно обернувся до мене й відповів надзвичайно жваво.

Замок у Фрідлянді. Численні можливості побачити його: з рівнини, з мосту, з парку, з-поміж дерев з опалим листям, з лісу крізь ялини. Коли входиш до двору, ніяк не можеш дати ладу картині перед собою — частини замку навдивови-

---

ПОДОРОЖ
ЛУГАНО — ПАРИЖ — ЕРЛЕНБАХ

Серпень-вересень 1911 р.

Від'їзд 26 серпня 1911 р. Полудень. Ідея нікудишня: описувати подорож і внутрішнє ставлення до неї водночас. Що це неможливо, стало очевидно, коли мимо проїхала підвода із селянками. Героїчна селянка (дельфійська Сибілла). На колінах в однієї, що сміється, спить інша, прокинувшись, вона махає рукою. Якби я спробував описати Максове привітання, в опис укинулася б фальшива ворожість.

У Пльзені підсідає дівчина, яка потім виявилась Алісою Р. У дорозі замовлення на каву рестораторові передають за допомогою невеличких зелених аркушків, що їх наліплюють на вікно. Але замовлену так каву можна й не брати, як можна її одержати й без аркушика. Спершу я дівчину не бачу, бо вона сидить поруч зі мною. Перша спільна подія: її коробка з капелюшком падає згори на Макса. Капелюшки так важко входять у двері вагона й так легко випурхують у широкі вікна. — Макс, певно, покладає край можливості згодом усе це описати і, щоб уникнути ще однієї небезпеки, каже щось як одружений чоловік, при цьому найважливіше випускає, наголошує на повчальному й усе трохи обгуджує. «Бездоганно», «вижбурнути», «нуль, кома, п'ять десятих пришвидшення», «негайно», «молокососи в конторі» (переплутують капелюхи,

прибивають цвяхами вішалки), наш жарт із поштівкою, яку вона напише в Мюнхені, а ми з Цюриха надішлемо до її контори, і в ній стоятиме: «Пророцтво, на жаль, справдилося... не той потяг... тепер у Цюриху... два дні відпустки втрачено». Її радість. Але від нас, як чоловіків порядних, вона сподівається, що ми нічого не допишемо. Автомобіль у Мюнхені. Дощ, швидка їзда (двадцять хвилин), у перспективі — квартира Келлера, водій вигукує назви визначних пам'яток, яких не видно, пневматичні шини шурхочуть на мокрому асфальті, як апарат у кінематографі, найвиразніше: незапнуті вікна в готелі «Чотири пори року», лампи віддзеркалюються на асфальті, як у річці.

Як миють руки й умиваються в «кабіні» на вокзалі в Мюнхені.

Валізи залишили у потягу. Алісу влаштували у вагоні, де одна жінка — їй треба було остерігатися дужче, ніж нас, — запропонувала дівчині своє заступництво, яке та із захватом прийняла. Підозріло.

У купе Макс спить. Двоє французів, один із них, чорнявий, весь час сміється — спершу з приводу того, що Макс ледве дав йому місце сидіти (так він випростався), тоді з приводу того, що сам скористався нагодою і не дав Максові лягти. Макс під каптуром свого плаща. Сигарети другого французя, кремезнішого. Вечеря вночі. Вдираються троє швейцарців. Один із них курить. Спочатку ніхто не завважив, що потім двоє зійшли, а один зостався, це з'ясувалось аж над ранок. Бодензее. Як дивитися з набережної, вигляд легковажний. — У перші вранішні години полишити Швейцарію самій собі. Розбуркую Макса, побачивши (міст

ЗОШИТ ПЕРШИЙ

Кожен носить у собі кімнату. Щодо цього можна переко-
натися хоч би й на слух. Коли під час швидкої ходи прислу-
хатися, скажімо, вночі, коли навколо панує тиша, то чуєш,
наприклад, деренчання якого-небудь недостатньо міцно за-
кріпленого на стіні дзеркала.

Він стоїть зсугулений, з запалими грудьми, виставивши
вперед плечі й повісивши руки, майже не відриваючи ніг від
підлоги, втупивши очі в одну точку. Він кочегар. Він загібає
лопатою вугілля і вкидає його в отвір печі, в якій гуде полум'я.
Дитя пробирається через двадцять фабричних дворів і смикає
його за фартух. «Батьку, — каже воно, — я приніс тобі суп».

Чи тепліше тут, ніж на зимовій землі? Навколо білють
верховини, моє відро — єдина темна пляма. Якщо раніше
я був високо, то тепер я глибоко, і від погляду на гори мені
ломить шию. Промерзлі до білого крижані рівнини, покрес-
лені пунктирними слідами заблуканих лижників. Посуваю-
ся вузькими, менше ціля завширшки, глибоко впечатаними
у сніг слідами маленьких арктичних собак. Моє гарцювання
втрапило сенс, я спішився і несу відро на плечі.

Ф. В.

Моя глибока вдячність за Бетховенський том. Шопенгау-
ера починаю сьогодні. Яка грандіозна праця та книжка! Якби

ЗМІСТ

ПОДОРОЖНІ ЩОДЕННИКИ.

Переклад Олекси Логвиненка

Подорож до Фрідлянда і Райхенберга	5
Подорож Лугано — Париж — Ерленбах	12
Подорож Ваймар — Юнгборн	60

ВІСІМ ЗОШИТІВ.

Переклад Володимира Чайковського

Зошит перший	91
Зошит другий	101
Зошит третій	106
Зошит четвертий	137
Зошит п'ятий	159
Зошит шостий	167
Зошит сьомий	172
Зошит восьмий	179